

Роман ДМИТРИШИН

Роман РУСИН

ВСТУП У СТРАХУВАННЯ ТА ФІНАНСОВУ МАТЕМАТИКУ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

ІВАНО–ФРАНКІВСЬК

НАІР

2023

ББК В22.1я73
УДК 51(075)
Д 53

*Рекомендовано до друку
Вченою радою факультету математики та інформатики
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника, протокол № 6 від 30 червня 2023 р.*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Андрій ЗАГОРОДНЮК, доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного і функціонального аналізу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Петро ФІЛЕВИЧ, доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри вищої математики
Національного університету “Львівська політехніка”.

Дмитришин Р. І., Русин Р. С.

Д 53 Вступ у страхування та фінансову математику: Навч. посібник. — Івано-Франківськ:
НАІР, 2023. — 284 с.

ISBN 978-617-8011-59-8

Навчальне видання містить дванадцять розділів, в яких викладено основні методи кількісного аналізу фінансових і кредитних операцій. Детально розглянуто різні методи нарахування відсотків, узагальнюючі характеристики потоків платежів, методики визначання ефективності короткострокових і довгострокових фінансових операцій, включаючи виробничі інвестиції і облігації, потоки платежів в страхових (актуарних) розрахунках, зокрема в особистому страхуванні.

Для студентів закладів вищої освіти.

ББК В22.1я73
УДК 51(075)

ISBN 978-617-8011-59-8

© Р. І. Дмитришин, Р. С. Русин, 2023

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник "Вступ у страхування та фінансову математику" призначено для студентів факультету математики та інформатики, а також економічного факультету. Посібник створено на основі багаторічного досвіду викладання відповідних дисциплін в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Даний підручник націлений на вміння успішно розв'язувати задачі з фінансів та страхування з використанням математичного апарату. Тут викладено основні методи з тим ступенем детальності, яка є доцільною в рамках навчального видання. Разом з тим, навчальне видання дозволяє ознайомитися з основними напрямками кількісного фінансового аналізу, актуарної математики та страхування.

Посібник можна умовно розділити на чотири частини. У першій розглядаються основні поняття, які застосовуються в фінансових обчисленнях (відсотки, система відсоткових ставок, нарощення відсотків, дисконтування платежів і т.д.).

У другій частині обговорюються проблеми, які відносяться до кількісного аналізу різноманітних потоків (послідовностей) платежів і, зокрема, фінансових рент.

До третьої частини можна віднести визначення бар'єрних або критичних значень економічних, у тому числі фінансових параметрів, в теоретичному плані обговорюється проблема вимірювання ризику у фінансових розрахунках та впливу диверсифікації на його величину, операцій з облігаціями та векселями.

В четвертій частині викладено проблеми з самих різних областей фінансово-кредитної діяльності (погашення довгострокових позик, реструктуруванню заборгованості, іпотеки та інвестиції). Особливе місце тут займають потоки платежів в страхових (актуарних) розрахунках, головним чином у розрахунках по особистому страхуванні та пенсійному накопиченні.

Для оволодіння більшістю теорії з посібника достатньо знання курсу алгебри, і в особливості, прогресії та рядів. Що ж стосується неперервних процесів, то тут необхідні початкові знання аналізу (похідні і інтеграли деяких нескладних функцій), а для вимірювання ризику та страхових розрахунків — поняттями теорії ймовірностей, стандартних розподілів випадкових величин і деякими властивостями дисперсій в межах звичайного курсу математичної статистики.

В цілому навчальний посібник буде корисним всім бажаючим вивчити основні інструменти страхування та фінансової математики.

ПЕРЕДМОВА	3
РОЗДІЛ 1. ПРОСТІ ВІДСОТКИ	4
1.1. Предмет фінансової математики	4
1.2. Відсотки, види відсоткових ставок	6
1.3. Формула нарощення	7
1.4. Погашення заборгованості частинами	12
1.5. Нарощення відсотків у споживчому кредиті	16
1.6. Методи дисконтування	17
1.7. Нарощення по обліковій ставці	20
1.8. Прямі та обернені задачі при нарахуванні відсотків і дисконтуванні по простим відсотковим ставкам	20
1.9. Розрахунок терміну позики і величини відсоткової ставки	20
1.10. Конвертації валют і нарощення відсотків	22
Питання для самоконтролю	24
Тестові завдання	25
Контрольні завдання	29
РОЗДІЛ 2. СКЛАДНІ ВІДСОТКИ	31
2.1. Формула нарощення	31
2.2. Види періодів нарахування відсотків	32
2.3. Порівняння росту по складним і простим відсотковим ставкам	34
2.4. Нарощення відсотків декілька раз в рік. Номінальна і ефективна ставки	35
2.5. Дисконтування по складній відсотковій ставці	38
2.6. Порівняння інтенсивності процесів нарощення і дисконтування за різними видами відсоткових ставок	41
2.7. Розрахунок терміну позики і величини відсоткової ставки	41
2.8. Неперервне нарощення і дисконтування. Неперервні відсотки	43
Питання для самоконтролю	46
Тестові завдання	47
Контрольні завдання	51
РОЗДІЛ 3. ВИРОБНИЧІ ВІДСОТКОВІ РОЗРАХУНКИ	52
3.1. Середні відсоткові ставки	52
3.2. Еквівалентність відсоткових ставок	53
3.3. Фінансова еквівалентність зобов'язань і конверсія платежів	56
3.4. Загальна постановка задачі зміни умов контракту	61
3.5. Податки та інфляція	63
3.6. Криві дохідності	68
Питання для самоконтролю	69
Тестові завдання	70
Контрольні завдання	74
РОЗДІЛ 4. ПОТОКИ ПЛАТЕЖІВ. РЕНТИ	75

4.1. Види потоків платежів та їх основні параметри	75
4.2. Нарощена сума сталої ренти постнумерандо	77
4.3. Сучасна вартість сталої ренти постнумерандо	80
4.4. Визначення параметрів сталих рент постнумерандо	84
4.5. Нарощені суми і сучасні вартості інших видів сталих рент . .	87
4.6. Ренти із сталим абсолютним приростом платежів	91
4.7. Ренти із сталим відносним приростом платежів	94
4.8. Стала неперервна рента	96
4.9. Неперервні змінні потоки платежів	98
4.10. Конверсія рент	100
4.11. Зміна параметрів ренти	103
Питання для самоконтролю	105
Тестові завдання	107
Контрольні завдання	110
РОЗДІЛ 5. БАР'ЄРНІ ЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ.	
РИЗИК І ДИВЕРСИФІКАЦІЯ	112
5.1. Бар'єрний випуск продукції	112
5.2. Порівняння грошових сум	115
5.3. Ризик	117
5.4. Диверсифікація інвестицій і дисперсія доходу	118
5.5. Мінімізація дисперсії доходу	122
Питання для самоконтролю	125
Тестові завдання	126
Контрольні завдання	130
РОЗДІЛ 6. ПОГАШЕННЯ ЗАБОРГОВАНОСТІ	131
6.1. Витрати на обслуговування боргу	131
6.2. Створення погашувального фонду	131
6.3. Погашення боргу в розстрочку	134
6.4. Пільгові займи і кредити	139
6.5. Реструктуризація позики	142
6.6. Іпотечні позики. Розрахунок по іпотечним позикам	143
Питання для самоконтролю	146
Тестові завдання	147
Контрольні завдання	150
РОЗДІЛ 7. ДОХІДНІСТЬ	152
7.1. Повна дохідність	152
7.2. Рівняння еквівалентності	152
7.3. Дохідність позикових і облікових операцій із врахуванням ко- місійних	153
7.4. Дохідність купівлі-продажу фінансових інструментів	156
7.5. Довгострокові позики	160
Питання для самоконтролю	163
Тестові завдання	164

Контрольні завдання	167
РОЗДІЛ 8. ОБЛІГАЦІЇ	169
8.1. Види облігацій та їх рейтинг	169
8.2. Розрахунок дохідності облігацій	170
8.3. Характеристики термінів надходжень платежів і розрахунок ризиків	176
8.4. Оцінювання позик і облігацій	179
Питання для самоконтролю	182
Тестові завдання	182
Контрольні завдання	186
РОЗДІЛ 9. ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ПРОЦЕС	187
9.1. Характеристики ефективності виробничих інвестицій	187
9.2. Чистий приведений дохід та його властивості	190
9.3. Термін окупності та індекс дохідності	195
9.4. Моделювання інвестиційного процесу	199
9.5. Аналіз чутливості	199
Питання для самоконтролю	202
Тестові завдання	202
Контрольні завдання	206
РОЗДІЛ 10. ЛІЗИНГ, ФОРФЕЙТНА ОПЕРАЦІЯ І ОПЦІОНИ	207
10.1. Фінансовий і оперативний лізинг	207
10.2. Схеми погашення заборгованості по лізинговому контракту	208
10.3. Методи розрахунку лізингових платежів	209
10.4. Сутність операції а-форфе	216
10.5. Аналіз позиції продавця	217
10.6. Аналіз позиції покупця і банку	221
10.7. Сутність опціону	223
10.8. Модель Блека-Шоулза	226
Питання для самоконтролю	228
Тестові завдання	228
Контрольні завдання	232
РОЗДІЛ 11. СТРАХОВІ АНУЇТЕТИ	233
11.1. Предмет страхування	233
11.2. Фінансова еквівалентність в страхуванні	236
11.3. Таблиці смертності і страхові ймовірності	237
11.4. Комутаційні функції	241
11.5. Вартість страхового ануїтету	243
Питання для самоконтролю	245
Тестові завдання	246
Контрольні завдання	250
РОЗДІЛ 12. ОСОБИСТЕ СТРАХУВАННЯ	251
12.1. Нетто-премії в особистому страхуванні	251
12.2. Страхування життя	253

12.3. Пенсійне страхування. Розрахунок премій і пенсій	254
12.4. Страхові резерви в особистому страхуванні	261
Питання для самоконтролю	268
Тестові завдання	269
Контрольні завдання	272
ДОДАТКИ	274
ЛІТЕРАТУРА	276
ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК	278

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**ВСТУП
У СТРАХУВАННЯ
ТА ФІНАНСОВУ
МАТЕМАТИКУ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Роман ДМИТРИШИН
Роман РУСИН

ISBN 978-617-8011-59-8

Підписано до друку 10.07.2023 р.
Формат 60 × 84/16. Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman.
Умовно-друк. арк. 21,29. Обліково-вид. арк. 22,89.
Наклад 100 примірників. Зам № 005/07/23

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18
тел. (034) 250-57-82, (050) 433-67-93
email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів
видавничої продукції № 4191 від 12.11.2011 р.